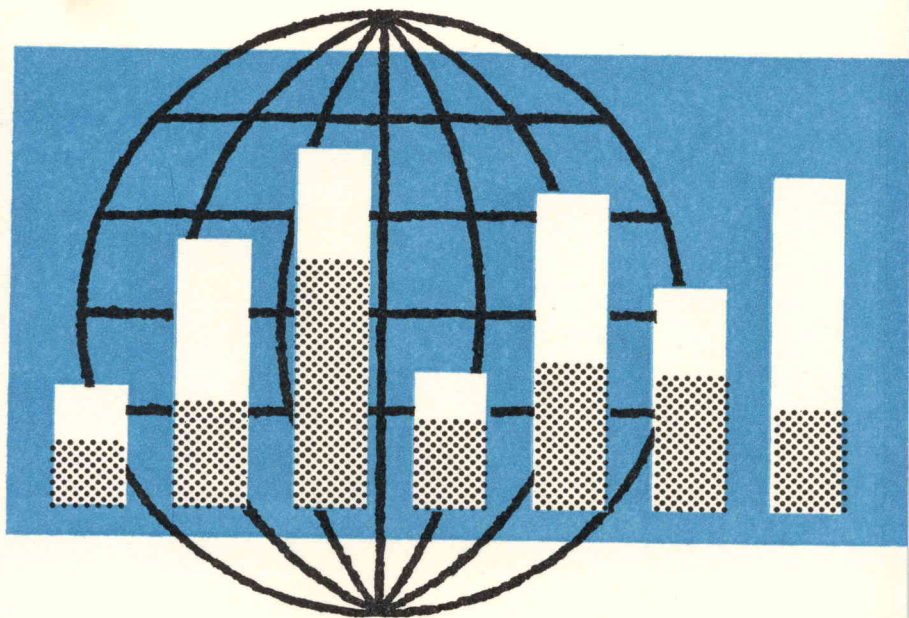

Det ekonomiska läget

Sept. 1966 Nr **3**

Utarbetad inom Industriens Utredningsinstitut

Distribuerad av Svenska Arbetsgivareföreningens sektion för företagsnämndsfrågor

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Den internationella konjunkturen</i>	3
USA	3
Storbritannien	6
Västtyskland	10
De nordiska grannländerna	13
<i>Konjunkturläget i Sverige</i>	17
Utvecklingen inom några branscher	20
Arbetsmarknadsläget	23
Utrikeshandeln	24
Pris- och löneutvecklingen	26

"Det ekonomiska läget", som distribueras av SAF:s sektion för företagsnämnder, utkommer tre gånger per år, varav två gånger under våren och en gång under hösten. Dessutom utger SAF:s avdelning för samhällskontakt ett bildmässigt informationsmaterial i form av stillfilmer (bildband med inspelad kommentar) över konjunkturläget, "Ekonomisk vårjournal" resp. "Ekonomisk höstjournal". Stillfilmerna uthyras och försäljas genom PA-distribution, Warfvinges väg 26, Stockholm K, tel. 54 13 10.

Översikten har utarbetats inom Industriens Utredningsinstitut varvid det förberedande arbetet utförts av fil. kand. Per Gullström.

Den internationella konjunkturen

USA

Den snabba expansionen i USA hittills under 1960-talet i kombination med det alltmer omfattande militära engagemanget i Vietnam har successivt ökat trycket på USA:s tillgängliga produktionsresurser. Under vinterhalvåret 1965/1966 blev bristen på produktionskapacitet besvärande och då efterfrågan fortsatte att öka snabbt började inflationstendenser göra sig gällande. Efterfrågetrycket resulterade bl a i tilltagande pris- och löneökningar, förlängda leveranstider samt snabbt minskande exportöverskott. USA:s ekonomiska politik, som tidigare varit klart expansivt inriktad, skärptes i detta läge. Kreditgivningen blev alltmer restriktiv, diskontot höjdes i två omgångar till nuvarande 4½ procent och en tidigare utlovad skattesänkning genomfördes icke. I stället företogs vissa skatte- och avgiftshöjningar; bl a höjdes vissa socialförsäkringsavgifter.

De efterfrågedämpande åtgärderna syntes till en början få ringa effekt. Konsumtionen steg exceptionellt starkt i början av innevarande år. Under andra kvartalet dämpades emellertid överhettningstendenserna i den amerikanska ekonomin och en avsaktning av den ekonomiska tillväxten blev märkbar. Nationalprodukten beräknas under andra kvartalet ha överstigit föregående kvartals nivå med endast 1,5 procent i löpande priser. Under första kvartalet var motsvarande ökning mer än dubbelt så stor. Det är i första hand en dämpning av konsumtionsökningen som orsakat den långsammare expansionstakten. Om-sättningen i detaljhandeln var under andra kvar-

**Fortsatt
högkonjunktur
i USA men
långsammare
produktions-
tillväxt**

talet lägre än närmast föregående kvartal vad beträffar såväl konsumtionsvaror som kapitalvaror. Det första tecknet på den minskade köplusten var en nedgång i den högt uppdrivna bilförsäljningen. Bilproduktionen var under andra kvartalet betydligt lägre än under motsvarande fjolårsperiod. Den ekonomisk-politiska åtstramningen, speciellt den hårda penningpolitiken, är dessutom en extra hämsko för bostadsbyggandet som redan tidigare gått ned.

Den långsammare expansionen under senvåren skall emellertid inte tas som ett tecken på att den amerikanska högkonjunkturen är på väg att brytas. Investeringsverksamheten är, bortsett från bostadsbyggandet, alltjämt mycket livlig och företagens investeringsplaner har successivt uppreviderats. Industrins totala investeringar beräknas i år komma att stiga med omkring 20 procent och även inom de flesta övriga sektorer av näringslivet är investeringsverksamheten hög. Den snabba ekonomiska expansionen har lett till att en stigande andel av investeringarna hänförs till nya projekt. Produktionskapaciteten beräknas i år komma att stiga med 8 procent.

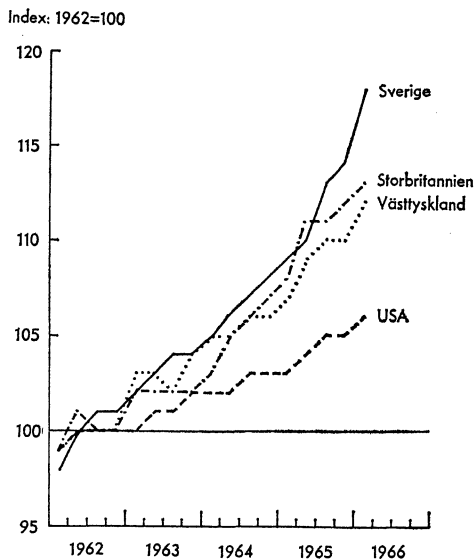
Den tilltagande bristen på arbetskraft har under det senaste året drivit upp lönenivån snabbare än vad regeringen anser förenligt med en stabil ekonomisk utveckling. Industrierbetarlönerna steg under perioden maj 1965—maj 1966 med omkring 4 procent och priserna har ökat i ett för USA ovanligt snabbt tempo. Under första halvåret i år steg konsumentprisindex med 1,7 procent, vilket är den största halvårsökningen på åtta år. Partipriserna steg under första kvartalet betydligt långsammare än närmast föregående sexmånadersperiod, beroende på att priserna på jordbruksprodukter, som tidigare stigit snabbt, under våren har minskat avsevärt. Partipriserna på in-

dustriprodukter har dock fortsatt att öka i en årlig takt på närmare 2½ procent.

De stora kostnaderna för kriget i Vietnam har naturligtvis starkt bidragit till överhettningstendenserna i USA som — om än betydligt mindre

Diagram 1. Konsumentprisindex i vissa länder
1962—1966.

Säsongrensade kvartalssiffror

Källa: OECD, Main Economic Indicators.

utpräglat — kan jämföras med dem som uppträdde i samband med Koreakriget i början av 1950-talet. Icke sedan denna tid har försvarskostnaderna stigit lika snabbt som i år. Enbart under första kvartalet ökade dessa med närmare 6 procent. Efterfrågesituationen i USA avspeglas också i utrikeshandels utveckling. Importen stiger avsevärt snabbare än exporten och utförselöverskottet beräknas i år bli det lägsta på sju år eller omkring 4 miljarder dollar.

Den ekonomiska utvecklingen betraktas med oro av regeringen och president Johnson har åter uppmanat företagare och fackföreningar till återhållsamhet med prishöjningar respektive lönekrav. Om dessa rekommendationer icke hörsammas torde regeringen tvingas till ytterligare ekonomisk-politiska åtstramningar. Man kan inte utesluta möjligheten av att USA:s ekonomi som följd därav snart går in i en period med långsammare produktionstillväxt.

STORBRITANNIEN

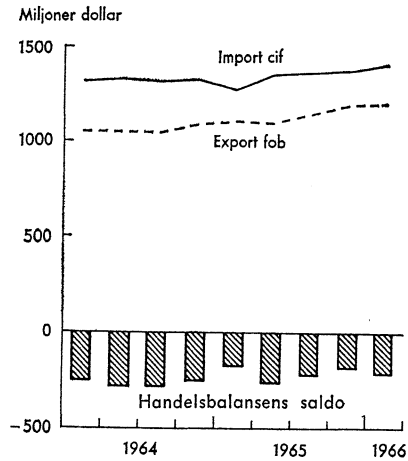
De energiska försöken från den engelska regeringens sida att med en hård ekonomisk politik åstadkomma balans i utrikesbetalningarna och en snabbare utveckling av landets ekonomi har ännu inte givit några positiva resultat. Ekonomin karakteriseras alltjämt av en långsam produktionsökning, svår brist på arbetskraft, jämförelsevis snabba pris- och lönestegringar samt stora underskott i handelsbalansen. De ständiga underskotten i de utländska betalningarna har utsatt pundet för stora påfrestningar och tid efter annan har stödlån från andra länder måst tillgripas för att förhindra en devalvering av pundet.

Huvudproblemet för Storbritanniens ekonomi är att söka i den långsamma produktivitetsökningen. Denna är lägre än i de flesta övriga västeuropeiska länder och är en starkt bidragande orsak till att bristen på arbetskraft i Storbritannien stiger kraftigt även vid måttliga produktionsökningar. Den pågående arbetstidsförkortningen har ytterligare förstärkt efterfrågan på arbetskraft. Arbetslösheten stannade under andra kvartalet i år vid omkring 1,2 procent och har inte varit så låg på tio år. Situationen på arbetsmarknaden har framkallat stora löneökningar. Industriadbetar-

**Deflations-
politik i Eng-
land leder till
stagnation**

lönerna steg under våren i en årlig takt av närmare 7 procent. Då löneökningarna inte kunnat absorberas av produktivitetsvinster har följden blivit kostnadsstegringar som resulterat i höjda priser. Konsumentpriserna steg sålunda under perioden april 1965—april 1966 med 3½ procent.

Diagram 2. Storbritanniens import och export samt handelsbalansens saldo (export minus import) 1 kv. 1964—1 kv. 1966

Källa: OECD, Main Economic Indicators.

De stigande lönerna har också drivit upp konsumtionen till en nivå som inte står i proportion till landets produktionstillväxt. Resultatet har blivit ett efterfrågeöverskott, som bl a kan utläsas i utrikeshandelns utveckling. Importen steg under loppet av första halvåret i år snabbare än i fjol samtidigt som exportens ökning avtog. Detta är en rakt motsatt utveckling mot vad den engelska regeringen förutspådde i början av året. Handelsbalansens underskott uppgick under årets fem

första månader till 374 miljoner pund mot 230 miljoner pund under motsvarande period i fjol. Sjöfolksstrejken avspeglar sig i ett mycket stort underskott i juni.

Den ekonomiska politiken har inte givit de resultat som den brittiska regeringen hoppats på. Inflation- och utrikeshandelsproblemen står kvar och den ekonomiska tillväxten har dämpats ytterligare i år. Nationalproduktens ökning under första halvåret beräknas motsvara en årlig uppgång med knappt 2 procent. Lika långsamt stiger industriproduktionen och näringslivets investeringar. Då den engelska produktionsapparaten är i stort behov av en upprustning ter sig en kraftig ökning av industriinvesteringarna som nödvändig. Dessa har emellertid stigit mycket långsamt under de senaste två åren.

Under våren och sommaren har regeringen beslutat att vidta ytterligare en rad åtgärder för att bemästra de ekonomiska svårigheterna. Åtgärderna går främst ut på att söka höja industriproduktionens tillväxt och exportindustriernas konkurrenskraft, dämpa kapitalutflödet samt minska efterfrågetrycket inom landet. Genom den i budgeten föreslagna "selektiva skatten" på arbetskraft hoppas man kunna föra över mer arbetskraft till industrin som därigenom skulle få större expansionsmöjligheter. Behovet att dämpa det stora kapitalutflödet från Storbritannien har föranlett regeringen att uppta förhandlingar med Västtyskland om nedskärningar av utgifterna för den engelska Rhenarmén. Vidare har engelska företag rekommenderats att minska sina kapitalinvesteringar utomlands.

Budgetförslagen kompletterades under sommaren — efter att en ny pundkris seglat upp i samband med den kostsamma sjöfolksstrejken — med

vad som kan betraktas som en "nödbudget", innehållande drastiska åtgärder med syfte att stoppa inflationen och rädda pundet undan devalvering. Krisprogrammet, som blivit starkt kritiserat även inom det egna partiet, är det hårdaste som lagts fram sedan andra världskriget. Den mest omdebatterade punkten är ett förslag om totalt löne- och prisstopp under sex månader, följt av en lika lång period av sträng återhållsamhet i fråga om pris- och löneökningar. I programmet ingår vidare en rad skatte- och avgiftshöjningar. Sålunda föreslås bl a en 10-procentig höjning av skatten på alkoholhaltiga drycker samt drivmedel, 2½ procent högre omsättningsskatt, höjda tele- och posttaxor samt en extra inkomstskatt på 10 procent under ett år för personer med en lön överstigande 30 000 kronor. Dessutom föreslås ökade kontantinsatser samt kortare kredittid vid avbetalningsköp. Planerna för budgetåret 1966/1967 omfattar också kraftiga nedskärningar av främst de offentliga utgifterna såväl utomlands som inom landet. Utgifterna utomlands beräknas kunna reduceras med mer än 2 miljarder kronor. Man hoppas bl a kunna minska kostnaderna för de engelska trupperna i Västtyskland och Malaysia med omkring 1½ miljarder kronor. Vidare skall engelsmän som reser utanför sterlingområdet få föra med sig endast 750 kronor i engelsk valuta. Även den statliga och kommunala investeringsverksamheten, framförallt byggnadsinvesteringarna, drabbas av betydande nedskärningar och den privata byggnadsverksamheten hålls tillbaka genom bl a restriktivare licensgivning för igångsättning av byggen. Investeringsverksamheten drabbas dessutom av den höga räntenivån. Bank of England höjde i juli diskontot med 1 procent och detta är nu uppe i hela 7 procent.

Under förutsättning att "nödbudgeten" antages

torde Storbritanniens akuta ekonomiska problem ha vissa utsikter att lösas, åtminstone för en tid. Förbättringen i utrikesbetalningarna kommer dock sannolikt att vinnas till priset av stagnation. Detta kommer sannolikt att försvaga den engelska importen, vilket inte kan undgå att få återverkningar för bl a svenska företag.

VÄSTTYSKLAND

Sedan förra sommaren har produktionstillväxten i Västtyskland successivt avtagit. Mellan första halvåret 1965 och 1966 steg nationalprodukten med knappa 4 procent i fasta priser, att jämföra med en ökning med närmare 5½ procent mellan motsvarande perioder året dessförinnan. Till en början var avmattningen huvudsakligen ett resultat av att kapacitetsutnyttjandet blivit i det närmaste fullt efter en period av snabb expansion samt av att en svår brist på arbetskraft förhindrade större kapacitetsutvidgningar.

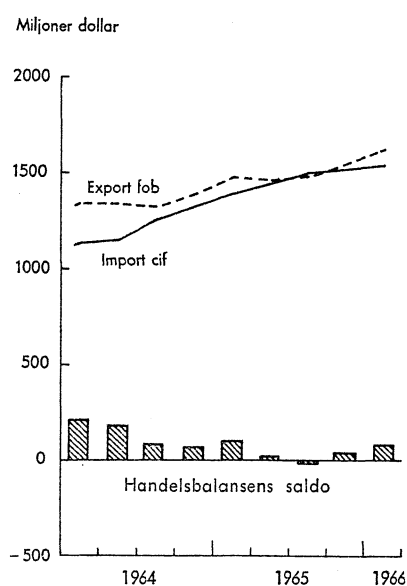
Stimulerad av de stora löneökningar som blivit följderna av det ansträngda arbetsmarknadsläget fortsatte efterfrågan att stiga snabbt. Detta skapade ett inflationstryck som också medförde tilltagande prisstegringar och snabbt försämrad handelsbalans. Under tredje kvartalet i fjol noterades något för Västtyskland så ovanligt som ett importöverskott. För att minska överhettningen i ekonomin tvingades regeringen att skärpa den ekonomiska politiken. Kraftiga kreditpolitiska åtstramningar, vissa skattehöjningar samt nedskärningar av tidigare beslutade statliga utgifter resulterade framemot vintern i att efterfrågan bättre anpassade sig till landets produktionsförmåga.

Den strama ekonomiska politiken har bibehållits i år och detta har lett till en fortsatt dämpning i konjunkturen. Bortsett från byggnadsverksam-

**Växande
överskott i
Västtysklands
utrikeshandel
förbättrar
konjunktur-
utsikterna**

heten, som var ovanligt livlig i början av året, har den inhemska efterfrågeökningen avtagit ytterligare. Industrins orderingång har under den senaste tolv månadersperioden växt allt långsammare och orderingången av investeringsvaror var to m lägre i våras än under motsvarande tid i fjol. Ett annat tecken på konjunkturdämpningen är att de privata företagens skattebetalningar under första halvåret i år blivit betydligt mindre än beräknat. Detta anses ha sin grund i att företagen fått mindre avsättning för sin produktion än man räknat med. Inom konsumtionsvaruindustrin fortsatte visserligen expansionen även i början av innevarande år, men under andra kvartalet kunde en viss avmattning skönjas även här. Trots den lägre produktionstillväxten har producenter- nas lager stigit något i år som en följd av minskad

Diagram 3. Västtysklands import och export samt handelsbalansens saldo (export minus import) 1 kv. 1964—1 kv. 1966

Källa: OECD, Main Economic Indicators.

avsättning. Även importens utveckling ger en antydning om den försvagade inhemska efterfrågeökningen. Importen översteg under större delen av fjolåret motsvarande nivå ett år tidigare med nära 20 procent, men sedan förra hösten har tillväxten successivt avtagit och under andra kvartalet i år uppgick införselökningen till knappt 7 procent eller det minsta som noterats på två och ett halvt år.

Trots den strama ekonomiska politiken har man i Västtyskland ännu inte lyckats komma till rätta med de betydande pris- och löneökningarna. Industrierbetarnas löner stiger för närvarande i en årlig takt av närmare 8 procent och konsumentprisernas ökning uppgår till drygt 4 procent per år. Regeringen är mycket angelägen att hejda pris-lönespiralen och därför har varken nedgången i investeringsverksamheten, svårigheterna på kreditmarknaden eller den allmänna konjunkturavmattningen kunnat förmå statsmakterna att lätta på den ekonomiska politiken. Man har i stället skärpt kreditpolitiken ytterligare genom att den 1 juni höja diskontot från 4 till 5 procent, en för Västtyskland exceptionellt hög diskontosats. Man anser att en tids långsammare expansion är vad landets ekonomi behöver för att nå en bättre prisstabilitet och att detta i viss mån måste gå ut över investeringarna, i synnerhet den offentliga investeringsverksamheten.

En annan viktig anledning till den fortsatta strama ekonomiska politiken är att landets betalningsbalans under de senaste åren visat ett allt större negativt saldo. Man hoppas att genom nuvarande ekonomisk-politiska kurs kunna nå jämvikt i de utländska betalningarna någon gång under nästa år. Handelsbalansen har hittills i år visat ett tilltagande överskott. Importökningen

har som tidigare nämnts avtagit och samtidigt har exporten stigit minst lika kraftigt som i fjol eller med drygt 10 procent, därtill stimulerad främst av ökad efterfrågan från Frankrike och Italien. Den nuvarande utvecklingen av utrikeshandeln tyder på att Västtyskland i år kommer att få ett minst dubbelt så stort exportöverskott som i fjol. Denna gynnsamma utveckling kan kanske vara början till ett förnyat tyskt konjunkturuppsving.

DE NORDISKA GRANNLÄNDERNA

Aktiviteten i de nordiska länderna har minskat under den gångna delen av 1966 och produktions-tillväxten torde i år genomgående bli lägre än i fjol. Denna utveckling har främst förorsakats av ekonomisk-politiska åtstramningar samt av att den ovanligt stränga vintern hämmat aktiviteten inom många sektorer i början av året. För Danmark och Norge är den stora bristen på arbetskraft ytterligare en produktionsdämpande faktor.

Skärpt ekonomisk politik i Danmark, Norge och Finland

Efter den snabba expansionen under 1964 började *Danmarks* produktionsapparat närma sig kapacitetstaket och produktionstillväxten avtog successivt under fjolåret. Den tilltagande bristen på arbetskraft bidrog till en stark löneglidning; lönenivån steg i fjol med omkring 12 procent. Detta stimulerade den inhemska efterfrågan som fortsatte sin snabba ökning under större delen av fjolåret. Efterfrågetrycket påskyndade prisstegringarna och förstörde handelsbalansens underskott ytterligare.

För att söka nå jämvikt i den danska ekonomin skärptes kreditpolitiken avsevärt under hösten och åtstramningen kompletterades i början av innevarande år med finanspolitiska åtgärder. Övertrycket i ekonomin synes därigenom ha avtagit. Nedgången får i viss mån också tillskrivas den

stränga vintern som dämpade aktiviteten inom flera sektorer. Bland annat minskade byggnadsverksamheten mer än vanligt under vintern. Det minskade efterfrågetrycket begränsade också importens ökning. Under första kvartalet i år översteg importen motsvarande fjolårsnivå med endast 5 procent mot 17 procent ett år tidigare. Då exporten samtidigt steg nästan lika snabbt som i fjol eller med 10 procent kom handelsbalansens underskott att minska avsevärt. Det är dock mindre sannolikt att utvecklingen kommer att bli lika gynnsam under resten av året. Såväl den privata som den offentliga konsumtionen torde nämligen stiga snabbare senare under året.

Trots de vidtagna stabiliseringspolitiska åtgärderna i Danmark stiger priser och löner alltjämt kraftigt. Finansministern har därför under våren lagt fram en rad speciella lagförslag i syfte att bekämpa pris-lönespiralen, som anses till stor del vara "inbyggd" i den danska ekonomin. Den allt stramare ekonomiska politiken torde i år leda till en långsammare ökning av nationalprodukten än i fjol. Den beräknas i år stiga med omkring 3 procent mot 4½ procent 1965.

Den *norska* ekonomin har under 1960-talet visat en mycket stark expansion. Mellan 1960 och 1965 var den genomsnittliga årliga ökningen i bruttonationalprodukten 5,4 procent och under fjolåret nådde expansionstakten upp till 5,8 procent. Trots att alla produktionsresurser är fullt ianspråktagna beräknas bruttonationalprodukten komma att stiga med så mycket som 4,5 procent mellan 1965 och 1966.

Den snabba ekonomiska utvecklingen har i Norge kunnat ske utan lika allvarliga jämnviktsrubbingar som i de övriga nordiska länderna. Bytesbalansens underskott (725 miljoner norska kronor)

steg visserligen, men i väsentligt mindre utsträckning än i exempelvis Sverige, mycket tack vare den kraftiga uppgången i sjöfartsnettot. I år har läget dessutom förbättrats markant. Underskottet de fem första månaderna av året stannade vid 110 miljoner norska kronor. Prisstegringarna har också varit ganska måttliga. I juni låg konsumentprisnivån 2,6 procent över nivån i juni 1965 och 1,9 procent över nivån vid årsskiftet. Det rådande höga efterfrågetrycket har emellertid i år skapat allvarliga löne- och prisstegringstendenser. I juli höjdes konsumentpriserna kraftigt som följd av avtalet om nya jordbrukspriser. Regeringen kommer därför att fortsätta den strama ekonomiska politiken.

Den senaste kvartalsrapporten från det *finska* finansministeriet förutsäger att nya expansiva krafter kommer att framträda i den finska ekonomin under andra hälften av innevarande år. Den avmattning i ekonomin som inleddes förra året har fortsatt även detta år med svag ökning i industriproduktionen, stagnerande byggnadsverksamhet och växande underskott i handelsbalansen som utmärkande drag. För andra halvåret räknar man emellertid med en snabbare ökning i industriproduktionen. Även byggnadsverksamheten kan då tänkas åter skjuta fart. Detta blir dock beroende av om kreditrestriktionerna görs mindre hårda. Avgörande för detta är i sin tur om underskottet i handelsbalansen kan minskas. Finland, vars export till stor del utgörs av skogsprodukter, har drabbats hårt av den svaga konjunktur som rått för dessa produkter de senaste åren. En viss förbättring i exporten har dock kunnat förmärkas under våren. Under första halvåret sjönk underskottet inte obetydligt. Utsikterna för andra halvåret beskrivs som goda. I rapporten antar man att

exporten skall stiga med 6 procent mellan 1965 och 1966, medan importen skall förbli oförändrad. Om avtappningen av valutareserven kan hejdas förutskickar man möjligheten att häva de åtgärder som vidtagits för att hålla tillbaka den privata konsumtionen och dämpa importen.

Konjunkturläget i Sverige

Det råder alltså högkonjunktur i Sverige i den meningen att alla produktionsresurser är i det närmaste fullt utnyttjade. Den svenska ekonomins tillväxttakt har dock mattats. Industriproduktionen låg, enligt statistiska centralbyråns index (1959=100), i genomsnitt under årets första fem månader 2,9 procent över nivån motsvarande period i fjol, vilket är en lägre expansionstakt än den genomsnittliga under perioden 1963—1965. Den lugnare utvecklingen avspeglar sig också i minskad överefterfrågan på arbetsmarknaden. Uppbromsningen kan delvis ses som en följd av att produktionsresurserna redan vid årsskiftet var hårt ansträngda och att expansionstakten därför var begränsad till dessa resursers reala tillväxt.

**Långsammare
produktions-
ökning i
svensk
industri**

Av större vikt är dock att efterfrågan inom vissa sektorer dämpats märkbart. Efterfrågan på varaktiga konsumtionsvaror har varit väsentligt lägre i år än i fjol. Under första halvåret köptes 98 000 nya bilar, vilket är cirka 38 000 bilar mindre än under samma period 1965. Byggnadsverksamheten har också dragits ned på en lägre nivå. Igångsättningen av nya byggnadsprojekt var 10 procent lägre januari—maj 1966 än motsvarande period i fjol. Åtstramningen märks starkast när det gäller bostadsbyggandet. Antalet påbörjade lägenheter januari—maj var 25 procent lägre än under samma period i fjol. Det bör observeras att nedgången relativt sett i antalet påbörjade lägenheter varit väsentligt större i storstadsregionerna än i landsorten. Den osedvanligt långa och stränga vintern förklarar endast en del av denna nedgång, vilken snarare är ett resultat av kreditrestriktionerna och myndigheternas återhållsamhet. Myndigheternas restriktivitet framgår av att antalet

**Bostads-
byggandet ha
nedskurits**

inkomna ansökningar om igångsättningstillstånd för bostadshus under mars—maj låg 22 procent över samma tremånadersperiod i fjol, medan antalet meddelade igångsättningstillstånd för bostadshus var 29 procent lägre än i fjol.

Pris- och kostnadsutvecklingen inger alltså allvarliga bekymmer. Även om en effektiv dämpning av efterfrågan kommer till stånd torde den inte få någon verkan på inflationstakten förrän med en relativt lång fördröjning. Av tidigare konjunkturmönster att döma tar det en viss tid innan företag inom alla sektorer anpassat priserna uppåt med hänsyn till den stigande kostnadsnivån. Även den starka förändringen i lönestrukturen som en lång period av starka pris- och lönestegringar lett till torde skapa obalanser, vilka kan tvinga fram lönejusteringar utanför avtalen. Dessa förhållanden medför lätt att prisstegringsprocessen tenderar att fortsätta efter det att en dämpning i efterfrågan åstadkommit.

Det stora underskottet i utrikeshandeln under 1965 ökade ytterligare under första kvartalet (uppräknat till årsnivå). Under andra kvartalet har en markant förbättring ägt rum i handelsbalansen. Första halvåret var underskottet i denna lägre än första halvåret i fjol. Huvudförklaringen är den minskade inhemska efterfrågan. Bland annat har införseln av textilvaror och bilar sjunkit i år som följd av den svaga konsumtionsutvecklingen. Verkstadsindustrin (exkl varven) har lyckats öka sin export mycket starkt i år. Bland annat har detta möjliggjorts genom att den svagare inhemska efterfrågan på konsumentkapitalvaror inom vissa områden friställt kapacitet för exportproduktion. Det är inte omöjligt att ytterligare förbättringar i handelsbalansen uppnås när exporten av järnmalm, trävaror och pappersmassa åter börjar stiga. Å andra sidan kan man förutse ett

uppsving i den privata konsumtionen sedan avtalsresultaten för alla grupper och enskilda är klara och de retroaktiva löneökningarna utbetalade, vilket kan stimulera importen under andra halvåret.

Den ekonomiska politiken är alltjämt inriktad på att dämpa efterfrågan. Kreditmarknaden har varit mycket åtstramad under våren. Höjningen av riksbankens diskonto till 6 procent var en anpassning till den räntenivå som de facto utbildats på marknaden. Även finanspolitiken har kommit till användning om än i ett sent skede av den konjunkturuppsving som inleddes i slutet av 1963. Höjningen av de indirekta skatterna i mitten av 1965 och i början av 1966 samt höjda direkta skatter — en följd av att kommunerna höjt utdebiteringen — har säkerligen bidragit till dämpningen i den privata konsumtionen. Slutligen har nedskärningen av bostadsbyggandet och dess följdverkningar klart bidragit till den mindre inflationsdrivande efterfrågeutveckling som kunnat observeras. Regeringen har inte tillkännagivit någon omläggning i sin ekonomiska politik. En fortsatt restriktiv kreditpolitik har bedömts som nödvändig till dess man hunnit konstatera en mer permanent förstärkning av bytesbalansen. Dock har i augusti regeringen, oroad av den låga igångsättningen av bostäder, beslutat att åter stimulera bostadsbyggandet genom att något lätta på kreditåtstramningen för denna sektor.

**Den hårda
kreditpolitiken består**

Sammanfattningsvis kan sägas att en försvagning i konjunkturen har inträffat och kan väntas bestå resten av året. Alltjämt är den internationella konjunkturen med USA i spetsen tillräckligt stark för att tron på en förestående allvarlig recession förefaller obefogad. Den ekonomiska politiken fortsätter att vara restriktiv. Mot slutet av

**Fortsatt hög
aktivitet i den
svenska
ekonomin**

året kan den dock åter bli mer expansiv, förutsatt att den positiva vändningen i utrikeshandelsbalansen håller i sig.

Utvecklingen inom några branscher

Järnverkens kapacitetsutnyttjande något lägre

Enligt konjunkturinstitutets enkät till industriföretagen i juni¹⁾ skulle *järn- och andra metallverks* produktion ha stigit något från första till andra kvartalet. Produktionsökningen är dock inte av den omfattningen man väntade i marsbarometern. Uppenbart har en viss avmattning skett i denna bransch, vilket tagit sig uttryck i kortare leveranstider och prisreduceringar på vissa produktslag. En fortsatt relativt snabb utbyggnad av järnverkens kapacitet har i förening med minskat efterfrågetryck lett till att färre företag rapporterar fullt kapacitetsutnyttjande. I juni betecknades detta som fullt av 57 procent av företagen mot 65 procent i mars och 74 procent för ett år sedan. Orderingången från hemmamarknaden har minskat.

Verkstadsindustrins produktion synes inte ha expanderat mellan första och andra kvartalet av konjunkturbarometern att döma. Produktionsnivån (exkl fartyg) låg dock första halvåret cirka 8 procent över nivån under första halvåret i fjol medan varvens produktion är i stort sett oförändrad jämfört med föregående år. Flera faktorer tyder på att aktiviteten inom verkstadsindustrin blir lugnare under andra halvåret. Leveranstiderna uppges i rätt stor omfattning ha förkortats. Orderingången har visserligen hållit sig uppe rätt väl men inte i takt med kapacitetsökningen. Det föreligger en klar tendens inom hela branschen

Kortare leveranstider i verkstadsindustrin

1) Enkäten är i det följande ibland omnämnd som konjunkturbarometern. Huvuddelen av påståenden om företagens planer i den följande texten är hämtad från denna.

att anse orderstockarna som för små i förhållande till produktionsnivån. Vidare observeras en tendens att anse såväl råvarulagren som färdigvarulagren något för stora. En viss produktionsökning planeras för tredje kvartalet. Utsikterna för resten av 1966 är fortsatt hög aktivitet men inte lika hård press på kapaciteten som tidigare.

Marknaden för *massa* synes vara på väg att förbättras något under andra halvåret. Läget hittills i år har karakteriserats av sjunkande produktion och en anpassning av lagren hos producenterna som bättre svarar mot försäljningsvolymen. Främst till följd av överenskommelser mellan de nordiska massaproducenterna om driftsinskränkningar kom produktionsnivån i Sverige under första halvåret att ligga cirka 10 procent under nivån samma period i fjol. Driftsinskränkningar kommer att ske i relativt stor omfattning även under tredje kvartalet. Skeppningarna från Sverige har till skillnad mot produktionen hållits på ungefär oförändrad nivå genom att lagren skurits ner.

Produktionsbegränsningarna i de nordiska länderna har medverkat till att skapa bättre balans på den västeuropeiska marknaden och prisläget har stabiliserats. Den fortsatta högkonjunkturen i USA kommer att underlätta absorberingar av de stora utbudstillskott som väntas från främst Kanada under den närmaste tolv månadersperioden. Detta kan också beräknas bidra till att stärka massamarknaden.

Produktionen av *papper och papp* har hållit sig bättre uppe än cellulosaproduktionen. Produktionsnivån har varit ungefär oförändrad under loppet av första halvåret och även i förhållande till nivån första halvåret 1965. Ingen förändring i produktionsvolymen planeras under tredje kvartalet. Mot slutet av året kan man dock vänta en

**Något bättre
marknads-
utsikter för
massa-
industrin**

**Ökad export
av papper
och papp**

viss uppgång med tanke på den ökning i orderin-
gången som väntas under tredje kvartalet.

**Exporten av
sågade och
hyvlade
trävaror gick
ned kraftigt**

Sågverken och hyvlerierna har fått vidkännas en kraftig minskning i år av sin export. Den låg första halvåret i år 25 procent under nivån första halvåret 1965. Det är en större minskning än som förutsågs i början av året till en del beroende på den stränga vintern. Även under andra kvartalet var dock exporten mycket lägre än föregående år. En viss förbättring i exporten under andra halvåret förefaller trolig med hänsyn till volymen av kontrakterade försäljningar. Produktionsvolymen återhämtade sig under andra kvartalet från första kvartalets låga nivå, dock inte i den utsträckning som företagen planerade i marsbarometern och för tredje kvartalet väntas ingen ökning. Svårigheterna på exportmarknaden sammanhänger med lageravvecklingen inom avnämrländerna. Först under 1967 kan man räkna med en mer påtaglig förbättring i marknadsläget. Den starka konkurrensen från Sovjet och Kanada, i synnerhet på den engelska marknaden, medverkar också till att pressa ner prisnivån. Företagen väntar att priserna skall fortsätta att sjunka under tredje kvartalet.

Den *övriga träindustrin* har också fått erfara en försvagning av efterfrågan. Enligt junibarometern har kapacitetsutnyttjandet minskat sedan första kvartalet hos såväl möbelfabriker som byggnadssnickerier och trähusfabriker. Orderin-
gången till möbelindustrin har sjunkit, vilket får ses som en effekt av den svaga utvecklingen av den privata konsumtionen. Nedgången i produktionsvolymen för byggnadssnickerier och husfabriker är en direkt följd av den kraftiga minskningen i byggnadsverksamheten, inte minst vad gäller småhusbyggandet, som är av avgörande

betydelse för dessa branschers produktionsutveckling. Den ökade igångsättning, som man kan förutse under andra halvåret, torde medföra en förbättring av efterfrågan på träindustriprodukter.

Den svaga konsumtionsutvecklingen av beklädnadsvaror inom landet i förening med hård utländsk konkurrens har i år lett till minskad produktionsvolym inom den samlade *textil- och konfektionsindustrin*. Flera företagsnedläggningar har skett under året. I första hand är det den egentliga textilindustrin (exkl trikå) som fortsätter sin trendmässiga nedgång. Importen av textilvaror (ej kläder) har dock varit mindre under första halvåret än under samma tid 1965 (—8 procent) medan man lyckats öka exporten (+12 procent). Ännu starkare har exporten av kläder ökat (+20 procent). Tack vare den framgångsrika exportförsäljningen har produktionen inom trikå- och konfektionsindustrierna kunnat hållas uppe på ungefär oförändrad nivå, trots en svag efterfrågan från hemmamarknaden.

**Svårt läge för
textilindustrin**

Arbetsmarknadsläget

Innevarande år har det skett en nedtoning i överefterfrågan på arbetskraft. Den säsongmässiga uppgången i arbetskraftsbehovet, som det registreras hos arbetsförmedlingarna runt om i landet, har inte varit påfallande stark. Antalet lediga platser som vid mitten av maj kvarstod obesatta var 56 000 jämfört med 76 000 i juni i fjol.

**Minskad över-
efterfrågan
på arbets-
marknaden**

Den minskade igångsättningen inom byggnadssektorn har lättat arbetsmarknadsläget inom denna. Även den egentliga industrins behov av arbetskraft har reducerats och antalet hos arbetsförmedlingarna registrerade obesatta platser har under andra kvartalet 1966 varit i genomsnitt 24

procent färre än under andra kvartalet 1965. Att efterfrågan på arbetskraft har dämpats framgår också av att antalet sysselsatta inom industrin var 1,1 procent mindre i maj i år än ett år tidigare. Även rekryteringsstopp och varsel om permitteringar har enligt arbetsmarknadsstyrelsen varit vanligare i år.

Inom skogsbruket råder för närvarande en hög sysselsättning. Avverkningarna inom skogsbruket kommer enligt skogsindustrins planer att bli större under vintern 1966/1967 än föregående säsong. Detta väntas medföra ett högre dagsverksbehov.

Sammanfattningsvis synes utvecklingen på arbetsmarknaden vara på väg mot ett bättre balanserat läge än tidigare. Den höga igångsättning, som väntas inom byggnadssektorn under hösten, kan dock åter på en del håll skapa en besvärande press på arbetsmarknaden.

Utrikeshandeln

Det stora underskottet i bytesbalansen förra året ingav allvarliga farhågor och var en stark motivering till en stram ekonomisk politik. Även under första kvartalet i år var underskottet i handelsbalansen mycket stort; större än man normalt kan vänta under vintermånaderna. Den stränga vintern torde ha orsakat en fördröjning av exporten till andra kvartalet. Detta måste antas vara en av anledningarna till den markanta förbättring i handelsbalanssaldot som inträffade andra kvartalet. Exporten ökade då med 12 och importen med 5 procent jämfört med andra kvartalet 1965.

Ett närmare studium av utvecklingen ger dock vid handen att förbättringen inte huvudsakligen är av säsongmässig natur utan att en vändning i utvecklingen synes ha inträffat. Ser man till siffrorna för hela första halvåret, varunder effek-

ten av den stränga vintern i stort sett hunnit utjämnas, kan man först konstatera att exporten ökade snabbare än importen (+9 respektive +7 procent) i värde räknat. Underskottet i handelsbalansen uppgick till 1 174 miljoner kronor jämfört med 1 292 miljoner kronor januari—juni 1965. Det är främst den starka expansionen av verkstadsindustrins export (+21 procent exkl fartyg) som ligger bakom den gynnsammare utvecklingen. Särskilt kan noteras att exporten av bilar och bildelar steg med 26 procent medan motsvarande införsel sjönk med 10 procent. Exportökningar i värde räknat redovisas även för järn och stål (+10 procent), massa (+3 procent) och papper (+7 procent). Däremot minskade utförseln av sågade och hyvlade trävaror med 18 procent och likaså av järnmalm med 8 procent. Exportutvecklingen för några av de svenska basprodukterna har således varit svag. Detta får till stor del tillskrivas den långsammare lageruppbyggnaden eller i vissa fall t o m lagerminskning som förekommit i några av de viktigare avnämländerna. Delvis är det dock fråga om en mer långsiktig försvagning av de svenska företagens möjlighet att hävda sig på dessa marknader till följd av en växande konkurrens från utomeuropeiska länder.

Den bättre balansen mellan in- och utförseln av varor som uppnåddes under första halvåret i år har gällt handeln med EEC-länderna och USA. Sveriges traditionella stora exportöverskott på EFTA-länderna reducerades däremot kraftigt. Exporten till Storbritannien och de tre nordiska länderna låg kvar på samma nivå som första halvåret 1965, medan införseln ökade med 13 respektive 16 procent. Storbritanniens svaga ekonomiska tillväxt och valutasvårigheter med de restriktiva åtgärder dessa motiverat förklarar till en del stag-

nationen i Sveriges export till detta land. Samtidigt kan noteras att det även är en funktion av en sannolikt temporär lageranpassning. Detta framgår av att det är den engelska importen av de svenska stapelvarorna: massa, trävaror, järnmalm, som minskat starkt, medan Sveriges export till Storbritannien av mer förädlade produkter (papper, verkstadsprodukter etc) har stigit i ungefär samma takt som till övriga länder.

Alltjämt föreligger ett betydande underskott i den svenska handelsbalansen. Detta kan inte komma att uppvägas av det sedvanliga överskottet i utbytet av tjänster. Bytesbalansen får därför antas komma att visa ett väsentligt stort underskott även i år. Någon avtappning av valutareserven har dock inte skett. Den sista juni i år uppgick den till samma belopp som tolv månader tidigare.

Pris- och löneutvecklingen

Inflationen har fortsatt i ungefär oförminskad takt under den gångna delen av innevarande år. Konsumentprisindex steg emellan december och juni med 3,0 procent. Ökningen under loppet av förra året var cirka 6½ procent. En stor del av denna prisökning berodde på höjningar av de indirekta skatterna. Nettoprisindex, som anger prisstegringarna exklusive skatter och subventioner, steg med 4,8 procent mellan februari 1965 och februari 1966. Under de tre månaderna fram till maj har detta index sedan stigit med 1,3 procent.

I viss utsträckning torde den ogynnsamma prisutvecklingen inte enbart vara en följd av överhettning inom den svenska ekonomin utan är till begränsad del "importerad". Den fortgående högkonjunkturen i Västeuropa och USA har under senare år lett till en något snabbare prisstegringstakt än tidigare, vilket återverkat på de svenska

**Hög
inflationstakt
— fast lägre
än i fjol**

importpriserna. Sedan nuvarande konjunkturuppsving inleddes 1963 har importprisindex stigit med cirka 10 procent och sedan juni förra året med drygt 2 procent. Exportpriserna har utvecklats något långsammare och index har varit i stort sett oförändrat under tolv månadersperioden fram till juni i år.

Avtalen för hela SAF-området, såväl för arbetare som tjänstemän, blev klar i slutet av juli. Löneökningen för tjänstemännen inklusive de handelsanställda motsvarar en höjning av lönesumman med 7,7 procent. LO—SAF-uppgörelsen beräknas ha gett arbetarna ungefär lika stor höjning, möjligen något mer sedan resultatet av alla förbundsförhandlingar kan tas med i beräkningen. Det faktiska utfallet av det senare avtalet är dock beroende av hur stor löneglidningen blir. Med tanke på det lätta arbetsmarknadsläget i år kan löneglidningen antas bli något lägre 1966 än 1965. Avtalsresultatet ligger närmast i linje med det alternativ för lönekostnadernas stegring som man antagit i den reviderade finansplanen. Enligt konjunkturinstitutets på detta antagande baserade prognos över konsumentprisnivåns utveckling skulle denna stiga med 3,5 procent under loppet av 1966 (december 1965—december 1966). Den hittillsvarande utvecklingen pekar dock på att prisstegringen blir något större.